

Тема: Система вправ для навчання іноземної мови у початкових класах.

Мета:

- ознайомити студентів з системою та видами вправ;
- формувати вміння аналізувати вправи у підручниках з ІМ;
- спрямувати студентів на творчий пошук під час опрацювання методичної літератури.

Література:

- Ø Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. кол. авторів під кер. С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. - 328 с./ст.59-71;
- Ø О. І. Вишневецький. Довідник учителя іноземної мови/ст. 18-29.
- Ø Е. И. Пассов. Урок иностранного языка в средней школе.- М.: Просвещение, 1988.
- Ø Журнали Іноземні мови. Іноземні мови в учбових закладах

План:

1. Лінгвопсихологічна характеристика мовленнєвої діяльності та спілкування.
2. Система вправ для формування навичок та вмінь.
 - а) сучасні вимоги до вправ;
 - б) структура вправи;
 - в) критерії та типи вправ;
3. Проблема навичок та вмінь мовлення.

Завдання для студентів:

- вивчити базову термінологію з теми;
- конкретизувати знання про поняття “мова”, “мовлення”, “ мовленнєва діяльність”, “спілкування”;
- набути уявлення про сучасні вимоги до вправ;
- набути уявлення про структуру та види вправ;
- набути вміння аналізувати системи вправ у підручниках з ІМ для початкової школи.

Понятійний апарат:

мова, мовлення

мовленнєва діяльність

спілкування

вправа

структура вправи

типи вправ

рецептивні вправи

репродуктивні вправи

продуктивні вправи

некомунікативні вправи

умовно-комунікативні вправи

комунікативні вправи

навичка

I Лінгвопсихологічна характеристика мовленнєвої діяльності та спілкування

Діяльність людини в широкому розумінні - процес активної взаємодії суб'єкта з середовищем. Людина не пристосовується до дійсності, а активно оволодіває нею і впливає на неї. Вона вміє передбачити і планувати свою діяльність (психологія).

МД (мовленнєва діяльність) - один із багатьох видів людської діяльності - це активний, цілеспрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування, процес прийому і видачі мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою (І.О. Зимня). МД людей може входити до іншої, значно ширшої діяльності (трудової, пізнавальної...)

Як же співвідносяться між собою такі поняття як **МОВА**, **МОВЛЕННЯ** та **МД**?

МОВА-це нормалізована система звуків, морфем, слів та правил їх сполучення на морфологічному, синтаксичному, семантичному та логічному рівнях. Мова як система виключно суспільне явище, вона постійна, стала, має нормативний характер і зобов'язує кожного, хто нею користується, підпорядковуватись її законам.

МОВЛЕННЯ-це застосування мови у процесі **спілкування**. /Мовлення - індивідуальне, динамічне, ситуативно зумовлене/.

МОВА + МОВЛЕННЯ становлять **МД**.

Розрізняють 4 види МД: *аудіювання, говоріння, читання, письмо*. *Говоріння і письмо* називають **продуктивними** видами МД.

Аудіювання і читання - **рецептивні** видами МД.

Слід пам'ятати, що метою навчання іноземної мови в середніх навчальних закладах є не сама МД, а спілкування мовою, що вивчається.

Спілкування виступає як форма взаємодії суб'єктів і реалізує їх суспільно-комунікативну діяльність. Види МД виступають як **вербальні** засоби спілкування.

МД має такі компоненти:

- мотив МД;

Процес породження мовлення (за Л.С. Виготським) реалізується у послідовності «від мотиву, який породжує думку до оформлення самої думки, до опосередкування її у внутрішньому слові, потім у значеннях зовнішніх слів і, нарешті, у словах»

- її предмет (думка);
- засоби та способи реалізації МД;

Засобом існування, формування, вираження думки є система мови. В залежності від форм спілкування може бути 3 способи формування та формулювання думки:

внутрішній (людина включається в думання);

зовнішній усний (людина включається в говоріння);

зовнішній письмовий (людина включається у спілкування з відсутнім партнером у письмовій формі).

- продукт (в чому думка втілюється /висловлювання, текст/);
- результат (реакція /відповідь/ людини. Наприклад.

почувши новину, прочитавши твір, людина радіє, сумує, плаче, сміється...)

II Система вправ для формування навичок і вмінь мовлення іношомовного спілкування

Вправа - це спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення.

а) Щоб вирішити проблему навчання, потрібна раціональна система вправ, яка має забезпечити:

- підбір необхідних вправ, що відповідають характеру навички або вміння;
- визначення необхідної послідовності вправ;
- розташування навчального процесу та співвідношення його компонентів;
- систематичність і регулярність виконання вправ;
- взаємозв'язок різних видів МД.

З точки зору організації процесу навчання система вправ потребує матеріального втілення, яке вона знаходить у підручнику.

б) Кожна вправа має 3- або 4-фазову структуру:

- 1) завдання;
- 2) зразок виконання;
- 3) виконання завдання;
- 4) контроль (з боку вчителя, самоконтроль).

I фаза дуже важлива, бо вона має містити мотив до виконання мовленнєвої дії. Поряд з тим учневі треба пояснити, що і як він має зробити, наприклад, завдання подано ІМ:

* Ви - репортери. Візьміть інтерв'ю у 3-х учнів класу. Поставте 4 запитання, які подані у таблиці. (Вчитель призначає кількох репортерів).

* Напишіть звіт про одного з 3-х учнів, у яких ви брали інтерв'ю.

II фаза вправи факультативна: вона може мати місце, якщо у зразку виконання є потреба (може бути відсутньою).

III фаза - виконання завдання - і є власне вправою.

У наведеному прикладі I частина вправи виконується усно, але з елементами письма: учень у ролі репортера ставить свої запитання і коротко занотує відповіді; II частина виконується письмово.

IV фаза - контроль. В I част. вчитель може проконтролювати 1-2 інтерв'ю, в II част. має місце відстрочений контроль учителя або самоконтроль за зразком.

в) Щоб підібрати необхідні вправи для різних компонентів системи, слід визначити типи і види вправ за певними критеріями, охарактеризувати їх та виявити їх відповідність для формування тих чи інших навичок або вмінь мовлення.

Таблиця 1

Типи вправ для навчання іноземної мови

Критерії			Типи вправ
Основні	1	Спрямованість вправи на прийом або видачу інформації	Рецептивні Репродуктивні Рецептивно-репродуктивні Продуктивні Рецептивно-продуктивні
	2	Комунікативність	Комунікативні (або мовленнєві) Умовно-комунікативні (або умовно-мовленнєві) Некомунікативні (або мовні)
Додаткові	3	Характер виконання	Усні Письмові
	4	Участь рідної мови	Одномовні Двомовні (перекладні)
	5	Функція у навчальному процесі	Тренувальні Контрольні
	6	Місце виконання	Класні Домашні Лабораторні

1) В **рецептивних** вправах учень сприймає вербальну інформацію через слуховий або зоровий канал, а тим чи іншим способом показує, що він впізнає, розрізняє, розуміє усне чи писемне мовлення.

В **репродуктивних** вправах учень відтворює повністю або із змінами (слово, речення, текст). Всі репродуктивні вправи фактично є **рецептивно-репродуктивними**. Учень спочатку сприймає, а потім репродукує інформацію повністю або частково.

У **продуктивних** вправах учень самостійно породжує висловлювання різних рівнів (усні, писемні).

Комунікативні вправи – спеціально організована форма спілкування, коли учень реалізує акт іноземною мовою, що вивчається.

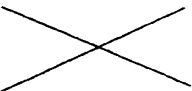
2) В **умовно-комунікативних** вправах передбачаються мовленнєві дії учнів у ситуативних умовах.

Основні визначальні якості даного типу вправ – **наявність** мовленнєвого завдання (з'ясувати щось, дати комусь пораду, висловити захоплення) і **ситуативності**. Якщо одна з 2-х ознак відсутня, вправу не можна віднести до умовно-комунікативних.

В **некомунікативних** вправах учні виконують дії з мовним матеріалом поза ситуацією мовлення, зосереджуючи увагу лише на формі.

Типи вправ, наприклад:

- напишіть по одному запитанню до кожного речення, починаючи їх словами, що подані в дужках (**некомунікативна**);
- прочитай записку, яку написали тобі батьки (зробити те, друге, інше...). Батьки повернулись - скажи, що ти виконав те, про що вони тебе просили. (Вправа **умовно-комунікативна**);
- Сьогодні в нас гості з англomовних країн (німецькомовних...) Розпитайте їх, з якої саме країни приїхав гість, з якогo міста, ким збирається стати в майбутньому. (Вправа **комунікативна**).

Класифікація вправ для навчання іноземної мови			
Типи вправ	Некомунікативні (мовні)	Умовно-комунікативні (умовно-мовленнєві)	Комунікативні (мовленнєві)
	Види вправ	Види вправ	Види вправ
Рецептивні	Сприйняття, впізнання або розрізнення звуку, термінального тону, орфограми, графеми, лексичної одиниці, граматичної структури	Аудіювання або читання повідомлень, запитань, розпоряджень тощо на рівні фрази/речення або групи речень	Аудіювання або читання тексту з метою одержання інформації
Репродуктивні	Заучування напам'ять (лексичних одиниць, речень, текстів); повторення (звуків, лексичних одиниць, речень); заміна/вставка лексичних одиниць; зміна граматичної форми, переклад; звуження та розширення речень, об'єднання простих речень у складне; складання речень; переказ тексту (відомого слухачам)	Імітація зразка мовлення (ЗМ), підстановка у ЗМ, трансформація ЗМ, розширення ЗМ, завершення ЗМ, відповіді на запитання різних типів, переказ тексту (відомого слухачам, але від імені персонажа)	Переказ тексту (невідомого слухачам)
Продуктивні		Об'єднання ЗМ (одноструктурних і різноструктурних) у понадфразову єдність; об'єднання ЗМ у діалогічні єдності: запитання-відповідь; запитання-контрзапитання; повідомлення-запитання; спонукування-згода/відмова; спонукування-запитання і т. п.	Повідомлення якогось факту (фактів); опис (погоди, квартири, людини); розповідь (про якісь події, факти); доказ (якихось положень, фактів і т. п.); бесіда (між учнем/учнями і вчителем, між двома учнями; групова); написання записки, листа, плану, тез, анотації і т. п.

III Проблема навичок та вмінь мовлення

Навичку визначають як «психічне новоутворення», завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії (психологічний словник). Щоб досягти «рівня навички» (І.О.Зимня, Ю.І.Пассов) мовленнєва дія має набути таких якостей, як:

- автоматизованість (одна з найголовніших якостей);
- стійкість;
- гнучкість;
- відсутність спрямованості свідомості на форму виконання, відсутність напруження і швидкої втомлюваності.

Автоматизованість - швидкість виконання операцій, що входять до дії, її цілісність та плавність, а також послаблення напруженості

стійкість - здатність навички до взаємодії, об'єднання різних труднощів, які досі долалися окремо. Так, відпрацювавши з учнями окремо інтонаційну модель, що виражає наказ, та модель, що виражає прохання, слід запропонувати вправу, де будуть вживатись обидві моделі, щоб навичка набула **стійкості**.

Ще одна якість, яка формується паралельно - **гнучкість** навички, її розглядають у 2-х планах:

*здатність включатися в нові ситуації;

*здатність функціонувати на новому мовленнєвому матеріалі.

В процесі виконання того чи іншого виду МД формуються мовленнєві уміння за аналогією з визначенням навички уміння можна визначити як оптимальний рівень досконалості мовленнєвої діяльності. Відповідно до основних видів МД є 4 основні уміння: уміння говорити (діалогічна, монологічна форми), уміння писати, уміння аудіювати та уміння читати.

Продуктивні уміння - говоріння та письмо - складаються на ґрунті репродуктивних навичок:

-граматичних, тобто навичок вибору морфолого-синтаксичного оформлення одиниці усного або писемного мовлення;

-лексичних, тобто навичок вибору, сполучення та реалізації лексичної одиниці в усному і писемному мовленні;

- вимовних навичок говоріння, тобто навичок артикулювання та інтонування;

- каліграфічних та орфографічних навичок письма, тобто навичок графічного зображення

мовлення та написання слів за правилами орфографії.

Рецептивні уміння - аудіювання та читання - складаються на ґрунті рецептивних навичок:

- граматичних, тобто навичок розпізнавання граматичних та прогнозування синтаксичних структур усного або писемного мовлення;
- лексичних, тобто навичок розпізнавання звукових або графічних образів лексичних одиниць та їх безпосереднього розуміння;
- слухових, тобто навичок сприймання та розпізнавання звуків, звукосполучень, інтонації в усному мовленні;
- перцептивних, тобто навичок сприймання та розпізнавання букв, буквосполучень, знаків пунктуації в писемному мовленні.

Навички формуються поетапно. Щодо кількості етапів, існують різні точки зору. Доцільно виділити 3 етапи :

1) орієнтовно-підготовчий (на цьому етапі учні знайомляться з новим мовним матеріалом - граматичним, лексичним, фонетичним, що пред'являється в ситуації або контексті, і виконують окремі мовленнєві (в окремих випадках - мовні) дії за зразком або правилом. Тут створюється орієнтовна основа як необхідна умова формування навички);

2) стереотипно-ситуативний або стандартизуючий (має місце автоматизація дій учнів з новим мовним матеріалом в аналогічних ситуаціях мовлення, головним чином на рівні фрази/речення (в окремих випадках - слова або словосполучення).

Завдяки різноманітності ситуацій, на основі яких відбувається автоматизація, формується не лише така якість як автоматизованість, але й гнучкість.);

3) варіююче-ситуативний (подальша автоматизація дій учнів з мовленнєвими матеріалами на рівні понадфразової єдності. Новий матеріал вивчається поряд з тим, що вивчався раніше, завдяки чому формується стійкість, продовжується формування автоматизованості та гнучкості навички).

Не треба детально зупинятися на значенні правильного вимовляння, знаючи, що звукова матерія - найважливіший елемент мовлення; слухові та вимовляючі здібності знаходяться в центрі мовленнєвої діяльності.

На початковому етапі відбувається формування слухових та промовляючих навичок, на наступному етапі відбувається доопрацювання в відношенні вимови. Тут обов'язково треба звернути увагу на правильну вимову, - виправляти значно складніше далі.